

CSENDES APA FORRADALOM, AVAGY AZ APASÁG MINT TÁRSADALMI KONSTRUKCIÓ

Puklus Péter: *Hős anya _ Alcím*

Glassyard Galéria, Budapest

2018. október 27 – 2019. január 19.

Míg az anyasághoz és az anyák kihívásaihoz kapcsolódó kérdések a feminizmus módszertani használatában már megjelentek a kortárs képzőművészetben, addig a férfiszerepekkel kapcsolatos művészeti pozíciók, különösen a férfiaság és az apaság közötti feszültség kevésbé artikulálódik a jelenkori művészetben. PUKLUS PÉTER A *Hős Anya _ Hogyan építsünk házat?* című legújabb sorozatából válogató kiállítása a Glassyard Galériában éppen ezért újszerű és merész vállalkozás: egy társadalmilag és politikailag rétegzett témához – amelynek része a gyermekvállalás, a szülőség és az apaság – kíméletlenül őszinte és zavarba ejtően intim nézőpontból közelít.

A „férfikutatás” elnevezésű társadalomtudományos rész-diszciplína a maszkulinitás társadalmi konstrukcióinak és a férfiaság sokféleségének vizsgálatát tette meg tárgyának, ennek mentén pedig néhány évtizede az apaság új koncepciója is megjelent a nyugati diskurzusban.¹ A férfiszerepekkel párhuzamosan az apaszerepek is differenciálódnak, a többféle munkakörhöz és szülői szerephez való alkalmazkodás pedig jelentősen befolyásolja az új apaképek kialakulását. Az apaság mint sajátos férfiszerep a kortárs kultúrában is egyre nagyobb teret hódít, az irodalomtól (pl. KARL OVE KNAUSGÅRD opusának 2. része),² a blog-kultúrán át a számítógépes játékokig. Az apák egyre erősebb láthatóságának köszönhetően megkérdőjeleződni látszanak a tradicionális apasági modellek, és egyre elterjedtebb az ún. új típusú apaság, ami eltolódást jelent a tradicionális „kenyérkereső” apaszereptől, méghozzá a bevonódó apaszerep irányába. Sőt: ezzel párhuzamosan az apaság bekerült a férfiak önmegvalósításának és sikerességének fókuszába.

¹ Anna Pilińska (szerk.): *Fatherhood in Contemporary Discourse: Focus on Fathers*, Cambridge Scholars Publishing, 2017.

² Karl Ove Knaušgård: *Szeretem. Harcom* 2., Ford. Petrikovics Edit, Magvető, Budapest, 2017

Puklus Péter határozott koncepció mentén válogatott fotósorozata a hegemon maszkulinitás és az átalakuló apaszerep közötti dinamikát tematizálja. A galériába belépve vizuálisan erős felütés fogadja a látogatót, amely rögtön idézőjelbe teszi és eltéríti a kiállítás címét (*Hős anya _ Alcím*). Az *Erection* (2016) című fotográfián a művész meztelen alakját látjuk, amint egy hatalmas, felfelé meredő tetőgerendát próbál felállítani – vagy épp megtartani: azt a pillanatot, amikor a gerenda súlya és az emberi erő feszül egymásnak. A gerenda kettős jelkép: egyrészt a patriarchális világképben a kizárólag a családfő kötelességeként tételeződjő házépítés kelléke; másrészt fallikus szimbólum, az erekált nemi szervre emlékeztető tárgy, tehát az aktív férfiaság jelölője. A szó etimológiája tovább keretezi az értelmezést, az angol „erection” kifejezés ugyanis nem csupán a pénisz merevedésére használatos, hanem épületek vagy szobrok felállítására is. Sejthetővé válik, hogy itt a Hős (a férfi, a férj), az apa, a művész) heroikus küzdelméről, belső vívódásairól lesz szó, az erő és a gyengeség közötti vékony határmezsgyéről, és a hagyományos férfi szerepmodellek megkérdőjelezéséről.

A meztelen vagy félmeztelen férfitest (a művész teste) visszatérő elemként vonul végig az egész kiállításon. A meztelenség exponálása a művészettörténetben hagyományosan a női ábrázolásokra jellemző, a ruhátlan férfi az antik művészet kivételével évszázadokon át szinte láthatatlan maradt. A mitológiai hősök és a keresztény mártírok után a modernizmusban bukkan fel újra a férfiaként mint a férfi identitásváltságát kifejező, a férfi társadalmi szerepének változását leképező jelenség.³ Puklus fotográfiai praxisában saját testének meztelen ábrázolása új motívum, a feltárulkozás, a szubverzió, a tradicionális kulturális mintákat felforgató attitűd eszköze. Korábbi munkáiban tudatosan játszik az aktábrázolási konvenciókkal, de szinte kizárólag meztelen női modellekről készít felvételeket, például a *Láncsavivő* pózában megörökített *Statue of a Left-handed Soldier* vagy a *Lying Female Body*. A lakás-galéria téri sajátosságainak és a kurátori rendezésnek⁴ köszönhetően olyan érzésünk támad, mintha egy család privát életterébe, intim hétköznapiiba, hálószobájába, harcaiba, konfliktusaiba, veszekedéseibe csöppennénk. A jól megkomponált kiállítás a lemeztelenített valóságot tárja elénk, szókimondó, mégis sejtelmes képek sorozatát, erős installatív megoldásokkal és határozott dramaturgiával. Az első, neoncsovekkel megvilágított félreeső tér a műterem vagy dolgozószoba, az alkotás szentélye, ahová azonban beszivárognak az apasággal kapcsolatos terhek és kötelességek. Egy falról lehajló műtermi csendéletet ábrázoló fotón (*Studio*, 2018) feltűnik az *Apafüzet*, az újdonsült édesapák „kötelező” olvasmánya, amely a korai apa-gyerekek kapcsolat fontosságának felismerését hivatott segíteni. A *Hogyan rajzoljunk tökéletes kört?* című munkán a művész meztelen teste az archaikus kurosz szobrok szigorú, előre lépő pózában jelenik meg, amint e lehetetlen feladattal próbál megküzdeni. A művészettörténeti anekdota, miszerint Giotto így próbálta bizonyítani mesterségbeli tudását, azóta is a tehetség és a művészi tökéletesség allegóriája. A Puklus által rajzolt tökéletlen körrel átellenben a *Végtelen spirál* című rajzasztalból és egy 30 méter hosszú, szélein felgöngyöltített papírtekercsből álló installáció kapott helyet. A saját kezűleg teleírt papír spirálmotívuma, a gyermeki írásjel monomán ismétlése és tökélyre fejlesztése a küzdelmes, megszállott és gyakran gépies alkotómunka szimbóluma.

A magasra installált lámpatestről készült fotó (*Lámpa árnyékkal*, 2017) átvezet minket a következő térbe, ahol a művész alvó önarcképei, párna és paplan mögé rejtőzködő teste utal rá, hogy hálószobai szituációba csöppentünk. A műcsoport indító képe egy szuperközeli, szűk képkivágással komponált önportré, amelyről az (öntudatra ébredt) művész néz farkasszemet a nézővel. A pszichológizáló igényességgel

³ Ld. *A meztelen férfi* című kiállítást, Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2013. március 23 – június 30.

⁴ A kiállítás kurátora: Szalai Borbála.

készült beállítások, a fotós tárgyakat megszemélyesítő tekintete a rejtőzködés, a problémák elől való menekülés, párna és paplan mögé bújás a valóságtól való elrejtőzés különböző stratégiáit jelenítik meg. A 35 műből álló sorozaton mindössze kettőn tűnik fel az anya – arc nélküli – alakja. Az *Eredetek* (2016) című fotó intim perspektívája GUSTAV COURBET a *Világ eredete* című híres festményét idézi, melyen az anyaméh és a női nemiszerv az élet forrásként jelenik meg. Puklus ízig-vérig naturalista képbe sűríti a szülés és a születés misztikumát, a fotó párdarabján pedig saját, magzatpózbá zárkózott, kisfia által összefirkált testét látjuk. A *Felix Rajza* (2018) című fotográfia ROBERT MAPPLETHORPE híres sorozatának, a szabályos körbe komponált, „kettéhajtott” tökéletes férfitest (*Thomas*, 1987) allúzióját kelti. Puklus képeinek művészettörténeti referenciák mentén való értelmezése külön elemzést érdemelne, tudatosan komponált beállításainak vizuális utalásai az antikvitástól a jelenkori képzőművészeti igelnek. Az *Alvó önarckép IV.*, 2018 például MLADEN STILINOVIĆ *Művész munka közben* (1978) című sorozatát hozza játékba. A *Bunda - Tűzrakóhely* (2018) című fotó a kiállítás egyik kulcsdarabja. A női bundába bújó apa, a crossdresserként megjelenő férfi tüzet őriz, a görög-római mitológiából ismert Hesztia, a házi tűzhely, az otthon és a család védőszentjének szerepébe bújik. A női szerepkör felvétele, a férfitest femininizálása (a rejtőzködő, háttal való beállítás ellenére) a hagyományos férfi szerepek felforgatásáról, a komplementer szülői szerepekről beszél, és a heteronormatív családkép kritikájaként is értelmezhető. A fotográfia megszokott keretezett kiállítási módjával ellentétben tárgyként a földre helyezve, domborítva jelenik meg. Ugyancsak a tárgyszerűséget hangsúlyozza a gyűrött *Szürke ing* című fotó, amelyen az ábrázolt témát, a gyűrött inget maga a hordozó, a meggyűrt fotópapír is megismétli.

Puklus Péter

Hős anya _ Alcím | részlet a kiállításból © Fotó: Kiss Imre

családfő megtestesítője. Puklus munkái a történelmileg és társadalmilag kódolt tradicionális modellt kezdik ki, ennek terhe alatt rognak meg, az ezzel kapcsolatos dilemmáit (a depressziótól a dühön át a haragig) tárják elének kendőzetlen őszinteséggel.

A *Hogyan vigyünk egy terhet?* című fotón az apa a jó pásztor-ábrázolás pózában jelenik meg, vállán a gyermekkel. A példázat szerint az atya olyan, mint egy pásztor, aki úgy vezeti a családját, mint a pásztor a rá bízott nyáját. A felvétel szimmetriai középpontjába azonban nem is a művész és gyermeke, hanem vetett árnyékuk kerül. Az *élet spirálját tartó kezét tartó kéz* (2017) az igazi szőlőtől (Fiú) és a szőlőművesről (Atya) szóló példázatot idézi meg. A bibliai motívumok mellett a szocialista művészet ikonográfiája is felfedezhető a sorozat egyes darabjain. A *Romboló* (2018) kalapácsos embere Bíró Mihály Tanácsköztársaság idején készült híres plakátját juttatja eszünkbe, amint épp az ajtózárat készül szétverni (az ajtó pedig az újszövetségi példázatokban a mennyországba való bejutás szimbóluma). Ugyanez a férfi és indulat köszön vissza a *Düh* (2018) című mdf lapból készült munkán és a kalapács párdarabja, a szocialista művészet másik jelképe is feltűnik. A művész fotókat előkészítő vázlataiból kimerevített figura egyik keze lesújt, a másik sarló formát ölt. Mindkettőben a forradalmi hevület, az avantgardista attitűd elemi feszültsége, a hagyomány és a konvenciók lerombolásának ösztöne érezhető. A főtés tekintete által megszemélyesített tárgyaként tűnnek fel a házépítéshez szükséges elemek és eszközök, a téglák, a kalapács, a fűrészbak és a gerenda, ez utóbbi nem csak fotón, hanem fizikailag is megjelenik a térben a kiállítás dramaturgiai tetőpontját nyújtva. A teret átlósan átszelő gerenda Krisztus keresztjeként feszül az utolsó stáció helyszínén. A *Szeretkező fűrészbakok*, a *Slicc* és az *Erekcio II.* című munkák már a családon belül helyreállt harmóniát, a házastársak közötti libidináris energiák egyensúlyba kerülését vetítik előre. A kiállítás egyik legerősebb képe, a *Kösziklára építsd a te házad* szintén a *Biblia* nyelvén szólal meg. A Hős belenyugszik sorsába, lehajtja fejét, vállalja a köszikla (Péter apostol) szerepét, amire neve is determinálja, a véletlenszerűen benyúló gyerekkez motívuma pedig nyugvópontra helyezi küzdelmes, megpróbáltatásokkal teli útját.

Puklus az apává válás megrázó élménye által inspirált fotósorozata mélyreható önvizsgálat, szó szerinti és áttételes értelemben vett önélevezoncolás. A kiállítóterben fragmentáltan elhelyezett testrész-fotók, mint a fej (*Apa portréja, Alvó önarckép, Kösziklára építsd a te házad*), a felsőtest (*Szürke ing, Bunda - Tűzrakóhely*), ágyék (*Slicc*), és a *Lábak* a maszkulinitás dekonstrukciójának szemléletes példája. A „férfi”, a „férfj”, az „apa”, a „művész” szerepének problematizálása és differenciálása ezeken a testrészleteket ábrázoló fotókon keresztül válik értelmezhetővé. Az új férfiszerep ugyanakkor új lehetőségeket és az apaságban kibontakozó önmegvalósítás esélyét, az alkotói energiák maximális kiaknázását kínálja a férfiaknak. A sorozat az alkotói munkára, a karrier mibenléte is reflektál oly módon, hogy a művész saját családi környezete, hétköznapi cselekvései szolgálatják a művek témáját, helyszínét, megvalósításának formáját és módját. A *The Hero Mother - How to build a house* visszaigazolást nyert, meghozta számára a nemzetközi elismerést, 2018 szeptemberében elnyerte a rangos Images Vevey fődíját.⁵

A jelenlegi politikai diskurzus kontextusában, amely a gyermekvállalást vonzó termékként, „életre szóló kalandként” promotálja a személyes hangvételű, a apaság mibenlétét nem konvencionális módon közelítő kiállítás határozott állásfoglalás, a propagandisztikus és szentimentális családfelfogás ellen-narratíváját nyújtja. A „the personal is political” feminista szlogen András Edit újraértelmezésében pedig Puklusra is érvényes: a személyes férfikézzben is lehet politikusi.

⁵ Ld. <https://www.images.ch/en/grand-prix-images-2/presentation/the-winning-projects-2017-2018/>, <https://www.images.ch/en/festival-en/program/artists/peter-puklus-eng/>

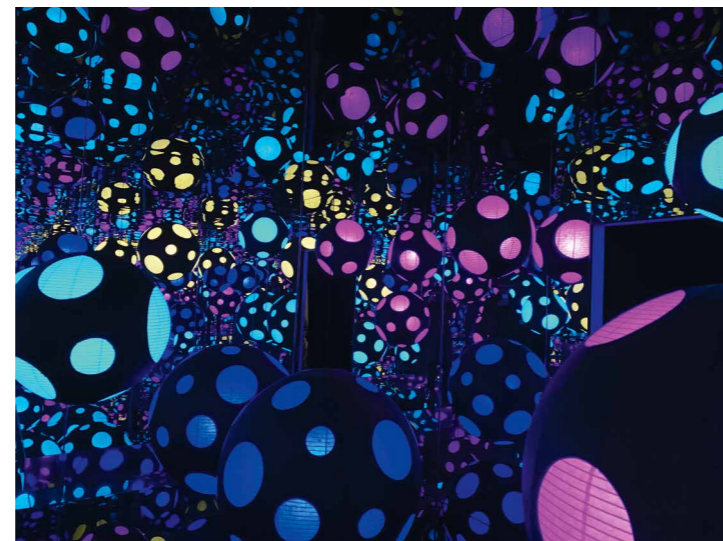
ALEXANDER ZOLTÁN

NINCS IDŐ A HIBERNÁLÁSRA

Keresztmetszet a londoni művészeti élet év eleji kiállításáról

A január általában mindenhol fáradt másnapossággal és hibernáltsággal telik: nem úgy a londoni művészeti világban, ahol a szokásos pörgés már újév másnapján beindul. A galériák és múzeumok éppen annyira zsúfoltak, mint az utcák és az üzletek. A tél itt enyhe, ami kedvez a galéria-látogatásokhoz, és a tévhit ellenére Londonban nincs köd, bár a régi filmekben kimondottan jól mutatott. A város kulturális élete páratlan, jóval ezer feletti művészeti galériából lehet válogatni, a programok pedig szinte végignézhetetlenül gazdagok. Tavasz előtt, az elkövetkező egy-két hónap több száz megnyitójából mindenképpen ajánlom a mélyen elkötelezett, társadalmi és környezetvédelmi kérdéseket feszegető OLAFUR ELIASSON kiállítását a Tate Modernben, a *London Art Fair* művészeti vásárt a Design Centre-ben, GRACE WALES BONNER festményeit a Serpentine Sackler galériában, SEAN SCULLY legfrissebb munkáit a National Galleryben, melyeket Turner *The Evening Star* képei inspiráltak. Nem érdemes kihagyni az erre járónak EDVARD MUNCH *Love and Angst* kiállítását a British Múzeumban, DIANE ARBUS *In the Beginning* és KADER ATTIA *The Museum of Emotion* képeit a Hayward Gallery-ben, a *Van Gogh and Britain* kiállítást a Tate Britainben, Henry Moore *The Helmet Heads* installációját a Wallace Collection-ban, vagy éppen BILL VIOLA és MICHELANGELO *Life Death Rebirth* kiállítását a Royal Academy of Arts-ban. Bár a két művészttöbb évszázad választja el, ugyanazokat

Yayoi Kusama
Infinity Mirrored Room | Photo © Courtesy of ZOLTAN+

az univerzális témákat dolgozzák fel, mint például a transzcendens szépség és a nyers érzelmi erő. Van továbbá egy nagyszabású, a társadalmi nemek átjárhatóságával foglalkozó csoportos kiállítás *Kiss my Gender* címmel, ami Hayward Gallery-ben látható, de megtekinthetjük Cindy Sherman retrospektívjét a National Portrait Gallery-ben, Mary Quant, majd ezt követően Christian Dior *Designer of Dreams* installációját a Victoria and Albert Museumban, ahová a Dior ház Anglia első, legnagyobb válogatását hozza el kétszáz ritka haute-couture darabbal és több, mint ötszáz tárggyal.

A kimeríthetetlen választékból ez alkalommal három helyszínre látogattam el: London keleti részén, a Liverpool Street-től nem messze lévő Victoria Miro galériába, a West End egyik legimpozánsabb részén található Unit London kiállítására, és a Kings Road-on, Chelsea szívében található Saatchi Gallery-be.

VICTORIA MIRO / Yayoi Kusama'

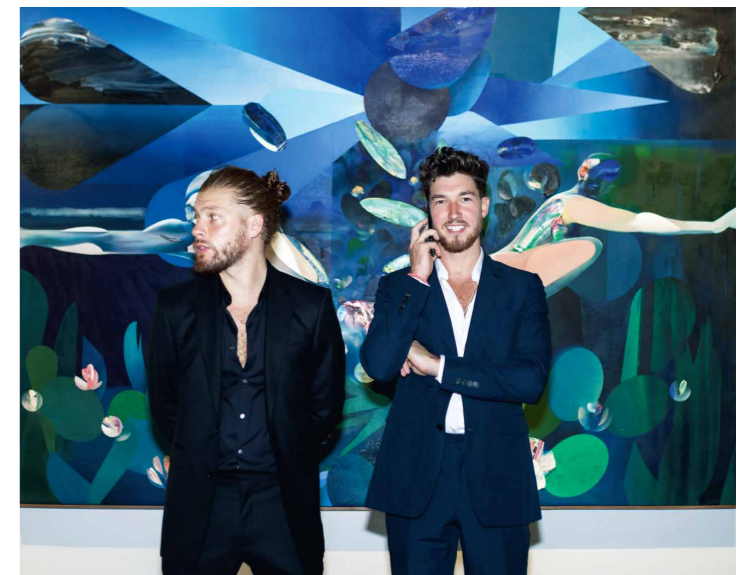
YAYOI KUSAMA munkáit 1977-től reprezentálja a kelet-londoni Victoria Miro galéria. Annak ellenére, hogy ez Yayomi Kusama tizenkettedik kiállítása, ki ne ismerné munkáit világszerte? *The Moving Moment When I Went To The Universe* installációja az épület valamennyi szintjén látható, ahogyan a Regent's Canal-ból leválasztott kisméretű tó körüli kertben is, amely tökéletes háttérrel biztosít Kusama bronz virágaihoz.

A művész még a kilencvenedik életéhez közeledve is fáradhatatlan lelkesedéssel és megörögzöttséggel folytatja a kozmikus végtelenség és a személyes megszállottság ikertémáinak felfedezését, melyek újabb bizonyítékai művészi erejének. Az új munkákkal együtt láthatjuk a *My Eternal Soul* című játékos improvizációs sorozatát is, melynek képei tipikus Kusama pöttyökre épülnek: a művész színönimái egyszerre teremtik meg a mikro- és makroszkópikus világot.

Kusama családja egykor egy Masamoto nevű hegyvidéki városban termelt sütőtököket, s a termékek nemcsak a család otthonát veték körül, de mélyen beivódottak Kusama művészetébe is. Az 1940-es évekig visszamenőleg a sütőtök visszatérő forma lett Kusama munkáiban. „Úgy vélem, a sütőtök nem vált ki nagy érdeklődést vagy tiszteletet, de elbűvölnek bájos és varázslatos formái. Ami leginkább felkeltette az érdeklődésem irántuk, az a tők nagyvonalú elfogulatlanlansága és szilárd lelki egyensúlya.” A kiállított munkák között sok görbe, meghatározhatatlan formájú élénk vörös, sárga és zöld színekre festett, nagyméretű bronz sütőtököket találhatunk, a tipikus fekete pöttyökkel, melyek együttesen nagyon kifinomult geometriát alkotnak. Már a korai gyermekkorban elkezdődtek Kusama rettenetes hallucinációi, melyek „elkápráztatták és elhomályosították” a művészt, bevonva őt a pöttyök szisztematikusan ismétlődő és teljesen egyedülálló vibráló világába, amely számára a növekedés és a termékenység kontextusa volt.

„Egy sütőtök képnél legalább egy hónapot töltök csak a pöttyök megfestésével. Még az alvást is sajnálom.” A kiállítás során láthatjuk a ma már közel két évtizede utazó világhírű *Infinity Mirrored Room* végtelen tükörtermét, ahova hosszú várakozás után, egyenként engedték be az embereket, akik aztán pillanatok alatt elvesztek az alulvilágított térben, a tükrök, tükörképek és a visszaverődések útvesztőjében. A látogatót egy nagy fekete úr fogadta, a térbe belógó pöttyös mintákkal borított papírlámpákkal, tükrökkel végtelenítve.

A sütőtökökhöz hasonlóan a virágok is fontos elemei Kusama művészetének. A galéria vízparti, nádassal borított kertjében óriási méretű, színesre festett bronz virágokkal borította el az előteret, megteremtve ezzel a természet és az eltűzött, ravasz vizuális cselek közötti feszültséget. Az installációk teljes mértékben körbejárhatók,

Johnny Burt, Joe Kennedy | Photo © Courtesy of Unit London

ezzel is arra inspirálva a látogatót, hogy kimozduljon megszokott, rutin látószögéből.

Kusama képviselte Japán a 45. Velencei Biennálén 1993-ban. Jelenleg Tokióban él és dolgozik, ahol 2016-ban a japán királyi családtól megkapta az *Order of Culture* legmagasabb kitüntetését, 2017-ben pedig megnyitotta a Yayoi Kusama múzeumot. 2020-ban Kusama angliai első állandó installációja, a helyspecifikus, 12 méter széles, 10 méter magas *Infinite Accumulation* fogja az új Crossrail állomást díszíteni a Liverpool Street-en, amely egyben London Elizabeth nevű új metróvonalának is csomópontja lesz.

UNIT LONDON / Peter Gronquist

Mielőtt rátérnék PETER GRONQUIST *Shape Shifter* című kiállítására, érdemes szót ejteni a Unit London galériáról, ami igen különleges szerepet tölt be a londoni szcénában. A galériát két fiatalember, Joe Kennedy és Johnny Burt vezeti, akik még az iskolában lettek jó barátok. Hasonló volt az érdeklődésük, izlésük, szerették a kortárs művészetet, a divatot, Johnny a színház- és filmszakmát, és természetesen mindketten az üzleti életet – bár arról az iskolai évek alatt egyszer sem esett szó. Tudták ellenben, hogy egy nap valami közös projektet fognak dolgozni. Így született meg 2014-ben a *Unit London*, amit először London Chiswick nevű kerületében nyitottak meg.

A galéria egy idő után átköltözött a Covent Gardenbe, majd a Soho-ba, ahol többször cseréltek helyszínt, mielőtt megtalálták volna a tökéletes helyet a Hanover Square-en. Az üzleti terv nagyon egyszerű volt, mivel ilyet nem készítettek. A két partner, akkoriban inkább mint két laptopos suhanc járták a várost és üres helyiségeket kerestek, hogy utána meggyőzhessék a tulajdonosokat, hogy – ha rövid időre is – a rezszi fejében megkaphassák, és galériát alakítsanak ki belőlük. Eközben kezdő képzőművészeket is rábeszéltek, hogy állítsanak ki náluk, valamint komolyan jelen voltak a közösségi média-felületeken is. A jelenlegi, 600 négyzetméteres helyhez is így jutottak hozzá, bár már komoly tapasztalattal a hátuk mögött. Olyan benyomást gyakoroltak az épület tulajdonosára és tanácsadóira, hogy a jól fizető bankok és üzletek helyett őket választották: így kerültek be a City Bank épületébe, közvetlenül a *Vogue* magazin angol kiadásának szerkesztősége mellé. A galériát Joe akkori reklámügynökségi munkájából tartotta fenn, évekig nem adtak maguknak fizetést, de tudták, hogy bizni kell a dolgokban, mindig történni fog valami. A *Unit London* így minden külső anyagi támogatás és üzleti partner nélkül jött létre, kizárólag a két fiú kemény munkája révén. A *Unit London* célja mindig is a művészeti szakma megváltoztatása volt, kilépve a megszokott, tradicionális keretek közül, új, friss ritmust

¹ Yayoi Kusama: *THE MOVING MOMENT WHEN I WENT TO THE UNIVERSE*. Victoria Miro, London, 2018. október 3 - december 21., ld. <https://www.victoria-miro.com/exhibitions/528/>